

Ekološka kriminaliteta v kriminologiji: razvoj nove veje kriminologije v Sloveniji

Katja Eman*

Namen prispevka je umestitev ekološke kriminalitete v kriminologijo in poskus opredelitve ekološke kriminologije. Gre za novo področje raziskovalnih izzivov, ki je zanimanje posameznih kriminologov vzbudilo že pred več desetletji, vendar se je šele v obdobju zadnjih dvajsetih let oblikovalo kot celota. Tako v svetu kot tudi v Sloveniji že nekaj desetletij govorimo o aktualnem področju vprašanj o okolju, njegovem ogrožanju in varstvu. O razvoju ekološke kriminologije poročajo le redki viri, zato je cilj prispevka analizirati dogajanje na tem področju. Ugotovitve kažejo, da smo v Sloveniji priča razvoju nove veje kriminologije, ki se kljub pretežnemu vlaganju v iskanje primernih definicij osnovnih pojmov počasi, a vztrajno razvija in širi. Ekološka kriminologija se prilagaja sodobni družbi in temu primerno zelo hitro postaja vedno bolj mednarodna in globalizirana, pripisuje osrednjo vlogo pomenu neenakosti, moči in politiki v procesu kriminalizacije, povečuje zanimanje za viktimizacijo in kršitve človekovih pravic, išče in razvija oblike preprečevanja kriminalitete. Vse to vpliva na pojav novih trendov na področju kriminologije. Družbena dejavnost kriminologov, njihovo raziskovanje ekološke kriminalitete in sodelovanje s prakso vplivajo na nadaljnji razvoj kriminologije znotraj področja samega in na sodelovanje z drugimi vedami. Na tak način kriminologi pomembno vplivajo na sam razvoj ekološke kriminologije in tudi na kreiranje okoljevarstvene politike.

Ključne besede: kriminologija, ekološka kriminaliteta, ekološka kriminologija, varstvo okolja,

UDK: 504 : 343.3/7 + 343.9

1 Varstvo okolja v dobi tehnološkega razvoja in globalizacije

Sodobni človek se sooča s spoznanjem, da je njegovo preživetje odvisno od ohranitve okolja, katerega del je tudi sam. Dandanes je jasno, da je čezmerno izkoriščanje in uničevanje narave tesno povezano s strukturiranostjo in funkcioniranjem modernih družb, za katere je značilen koncept gospodarstva. Ta se odraža tudi v odnosu do narave, ko postavlja človeka za absolutnega gospodarja narave. Industrijski revoluciji in »zmagoslavnemu« napredku je kaj kmalu sledilo obdobje stremženosti.¹ Že v šestdesetih letih 20. stoletja je mit o človeku kot gospodarju planeta skopnel. Ugotovitve, da zaradi posledic izkoriščanja, zastrupljanja in uničevanja okolja izginjajo ne samo rastlinske in živalske vrste, ampak hudo zbolevalo in umirajo tudi ljudje, so pokazale, da je človekov »odnos« do narave dosegel točko preloma. Človekov antropocentristični odnos do narave se je moral umakniti ekocentризmu, in spo-

znanje, da je človek enakovreden in soodvisen del narave, je spet prevladalo. Ravno zaradi tega, zaradi spoznanja o soodvisnosti in strahu pred izumrtjem, je varstvo okolja² postalo zelo pomembna vrednota oziroma družbena norma v dobi nenehnega napredka in razvoja, ki ruši vse dejanske in navidezne meje in tudi obstoječi sistem vrednot.

Okolje³ je že od začetka človeštva osnova za preživetje človeka. V okolju povzročeno uničenje, ki je posledica neodgovornega vedenja in nezakonitega ravnanja posameznikov, železnih zaslužka in ugodnosti, lahko predstavlja resno grožnjo tako za posameznikovo kot tudi za nacionalno in mednarodno varnost, kar vsako leto znova potrjujejo večje in manjše naravne katastrofe, katerih povzročitelj je človek (na primer Love Canal v ZDA, Bhopal v Indiji, Exxon Valdez na Aljaski, Mehiški zaliv v ZDA).⁴ Pri to-

* Katja Eman, magistrica varstvoslovja, mlada raziskovalka na Fakulteti za varnostne vede UM, Kotnikova 8, Ljubljana.

¹ Brezskrbno, velikokrat nezakonito izkoriščanje naravnega okolja nikakor ni posledica nedavnega razvoja, ampak se je začelo že veliko prej, preden je dokumentarni film Ala Gora *An Inconvenient Truth* okoljsko problematiko in porajajoče se nevarnosti »boleče« realistično predstavil širšim množicam.

² Varstvo okolja je vsaka dejavnost za zaščito in ohranjanje narave pred namernim uničevanjem (Šinkovec, 1986).

³ Šinkovec (1986: 156) okolje opiše kot zbir elementov (zrak, voda, rodovitna prst, mineralne snovi, živali, rastline, mikroorganizmi in človek) ter razdeli na fizično, socialno in kulturno okolje. Gre za zelo široko definicijo okolja, ki je precej širša od pojma človekovega okolja (okolje, kjer človek živi) z vidika pravnega reguliranja varstva okolja, vendar je s političnega vidika urejanja in reguliranja omenjenega področja potrebna.

⁴ Več o ekoloških katastrofah v E-svet-E-družba (2010).

vrstnih posegih⁵ v okolje, ki so v nasprotju s pravnim varstvom okolja, govorimo o kriminaliteti zoper okolje. Ekološka kriminaliteta se zgodi, ko posamezniki, skupina ljudi ali podjetja (namerno) kršijo zakonodajo in pravila, ki urejajo področje varstva okolja, zaradi svojega udobja, dobička ali moči (Brack, 2002: 143). In ravno dobiček, tako imenovano izogibanje stroškom, ki jih terja okoljska zakonodaja, ali dejanski zaslužek zaradi prodaje naravnih virov, je postal primarni razlog za storitev ekološke kriminalitete ter povzroča uničevanje okolja. Slednje potrjujejo dobički organizirane ekološke kriminalitete, ki je bila uvrščena na četrto mesto najbolj dobičkonosnih kriminalnih dejavnosti.⁶ Gospodarska liberalizacija in globalizacija svetovnega gospodarstva sta omogočili razcvet transnacionalne ekološke kriminalitete (Elliott, 2009). Tržno gospodarstvo in liberalizacija sta povzročila povečanje pogostnosti in obsega tovara in pošilk, zmanjšanje mejnega nadzora in lažji prenos sredstev prek svetovnih finančnih in bančnih sistemov, kar je ponudilo nove možnosti za tako imenovano pranje denarja in preusmeritev dobičkov v zakonite posle.

Problemi ogrožanja in vprašanja varstva okolja postajajo vedno pomembnejši del javne politike, tako imenovane okoljske politike, ki se ukvarja z vprašanjem človekovega preživetja. Ekološke katastrofe, kot so nesreča v tovarni aluminija v Ajki, jedrska katastrofa v Fukušimi, nastala zaradi potresa in cunamija, razlitje nafte iz nasedle tovarne ladje v zalivu Bay of Plenty na Novi Zelandiji in številne druge, okoljsko politiko še dodatno spodbujajo, saj ljudem kljub tehnološkemu napredku ni vseeno, v kakšnem okolju živijo. Pri reševanju nastalih problemov in oblikovanju okoljske politike ima pomembno vlogo tudi kriminologija; ta uporablja spoznanja empiričnih raziskav in rezultatov ter izkušnje za pojasnjevanje razlogov za izvrševanje kaznivih ravnanj zoper okolje. Kriminološke razprave o ekološki kriminaliteti se nanašajo na vprašanja, kako kriminaliteta nastane, kako je prikazana v resničnem življenju, kako se meri, na kakšen način jo pojasnjevati, preprečevati, sankcionirati itd. Slednje je še posebej pomembno zaradi nenehnega spreminjanja področja, saj je nekoč »normalno« početje zdaj strogo pravno regulirano, posamezna dejanja so tudi prepovedana, za kršitev pa je predpisana sankcija (sežiganje odpadkov doma, gnojenje in škropljenje njivskih površin, skladiščenje strupenih odpadkov itd.). Ekološka kriminologija dejansko pojasnjuje pojave ekološke kriminalitete in javnosti približuje aktualne probleme.

⁵ Poseg v okolje je vsako človekovo ravnanje ali opustitev ravnanja, ki lahko vpliva na okolje tako, da škoduje človekovemu zdravju, počutju in kakovosti njegovega življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov (3. člen ZVO-1).

⁶ Donosnejše dejavnosti so trgovina z drogo, orožjem in belim blagom; slednja vključuje prostitucijo (Elliott, 2009).

Tudi Slovenija je vse od osamosvojitve zaradi sprememb na socialno-ekonomskem področju in občin človeških vrednot priča vse bolj kompleksnemu razvoju, ki vpliva na spreminjanje družbe in posledično tudi kriminalne dejavnosti. Že Pečar (1996) je zapisal, da kriminal vedno zrcali splošne družbene razmere, kar se še posebej jasno in hitro odraža na področju človekovega sobivanja z naravo. Slovenija je parlamentarna republika, uvrščena v sam vrh gospodarsko razvitih tranzicijskih držav, s staro rudarsko in industrijsko tradicijo (ki je v fazi posodabljanja) in razvitimi storitvenimi dejavnostmi. Poljedelstvo in živinoreja sta nekoliko manj pomembna, saj je obdelanih le približno 20 odstotkov površine ozemlja države, ki znaša 20.273 kvadratnih kilometrov, pa vendar v zadnjem obdobju narašča število kmetijskih gospodarstev z ekološkim kmetovanjem.⁷ Kar dve tretjini države pokrivajo gozdnate površine,⁸ na drugi strani pa narašča delež površin, namenjen cestam⁹ (Hren et al., 2011: 28). Slovenija se je usmerila k trajnostnemu razvoju in povečanju proizvodnje energije iz obnovljivih virov ter njeni ustrezni rabi,¹⁰ prav tako pa smo v zadnjih letih priča prestrukturiranju ravnanja z odpadki in njihovega recikliranja¹¹ (Hren et al., 2011: 29–30).

Posebnost Slovenije so njena v veliki meri še vedno neokrnjena narava in bogati vodni viri ter gozdne površine. Prav tako je posebnost Slovenije njena prostorska umeščenost v območje prehoda med zahodno in vzhodno Evropo ter mejo med severom in jugom, zaradi česar je na eni strani znana po tem, da združuje raznolike svetove, od alpskega do dinarskega in od panonskega do kraškega, ter na drugi strani po tem, da je tranzitna država (organiziranih) kriminalnih skupin, ki »dragoceni tovor« na našem ozemlju zgolj skladiščijo, najpogosteje pa samo prepeljejo skozi državo. Slednje velja tudi za ekološko kriminaliteto, pri čemer so v zadnjih treh letih še posebej nevarni ilegalni prevozi odpadkov iz zahodne Evrope na vzhod.

⁷ Kot je značilno za tranzicijske države, se je struktura gospodarstva od leta 1991 do danes močno spremenila. Delež kmetijskih dejavnosti v BDP se je zmanjšal za več kot polovico, s 5,7 odstotka BDP v letu 1991 na 2,4 odstotka v letu 2010. Prav tako se je močno zmanjšal delež industrije in gradbeništva (v letu 1991 sta ti dejavnosti ustvarili 44 odstotkov BDP, v letu 2010 pa 31 odstotkov), močno pa se je povečal delež storitev (s 50 odstotkov v letu 1991 na 67 odstotkov v letu 2010) (Hren et al., 2011: 48–49).

⁸ Od leta 1993 do leta 2005 so se gozdne površine povečale za 17 odstotkov (Hren et al., 2011: 28).

⁹ Od leta 1993 do leta 2005 se je odstotek površin za ceste povečal za 150 odstotkov (Hren et al., 2011: 28).

¹⁰ V letu 2009 smo iz obnovljivih virov energije proizvedli 30 odstotkov celotne električne energije, pri čemer največ energije proizvedejo hidroelektrarne (Hren et al., 2011: 29).

¹¹ V letu 2002 je bilo na komunalnih odlagališčih odloženih 84 odstotkov vseh nastalih komunalnih odpadkov, v letu 2009 pa že samo 69 odstotkov (Hren et al., 2011: 30).

Namen prispevka je na podlagi analize razvoja ekološke kriminologije v svetu in v Sloveniji nakazati trende na področju razvoja nove veje kriminologije ter trenutno porajajoče se raziskovalne izzive (na primer problem definiranja, pojavne oblike, multidisciplinarnost področja) v Sloveniji. Pri tem bom izhajala iz predpostavke, da je ekološka kriminologija veda, ki se ukvarja s preučevanjem pojavov ekološke kriminalitete, njenih vzrokov in storilcev, analizira oblike družbenih odzivov na storjena dejanja ter poleg oblik ekološke kriminalitete raziskuje tudi povzročene posledice in oblikovanje pravnega varstva okolja. Rezultate raziskav, spoznanja in izkušnje o povzročenih spremembah okolja uporablja pri svojem delu in jih z objavami posreduje vsem zainteresiranim skupinam, kot bo prikazano v članku. Na koncu pa so ključne ugotovitve združene v razpravo o dogajanju v slovenskem kriminološkem prostoru.

2 Pojav in razvoj ekološke kriminologije v Sloveniji

Razvoj ekološke kriminologije v Sloveniji je izhajal iz razvoja ekološke kriminologije v svetu (Clifford, 1998), ki se je po letu 1960 začel znotraj sociologije (Halesy in White, 1998; Carrabine et al., 2004) in kritične kriminologije (Kanduč, 1992: 103). Tri smeri razvoja, radikalnokritična, sociološkoteoretična in sociološko-filozofska, so se okrog leta 1990 združile v eno, Lynch (1990) pa jo je poimenoval ekološka kriminologija (angl. green criminology). Danes smo priča razvoju nove veje kriminologije v svetu, ki je še vedno dovzetna za vplive drugih ved, kar se kaže tudi v predlogih novih smeri znotraj kriminologije, kot sta *globalna ekološka kriminologija* (angl. eco-global criminology)¹² in tako imenovana *kriminologija varstva okolja* (angl. conservation criminology),¹³ kate-

rih predmet preučevanja so deviacije zoper okolje in njihove posledice. Dogovor, ali gre zgolj za nove smeri znotraj ekološke kriminologije ali smo priča novim vejam kriminologije, še ni dokončno sprejet.

O razvoju ekološke kriminologije v Sloveniji je še pred desetletjem bilo moč napisati bore malo. Prvo delo konec 20. stoletja s tega področja sega v leto 1981, ko je Pečar (1981) s poskusom opredelitve pojma ekološke kriminalitete opozoril na pojav novih oblik kriminalitete. Podal je etnološko delitev v Sloveniji zaznanih oblik ekološke kriminalitete, opredelil vlogo kriminologije in njej sorodnih ved (sociologije, kriminalistike, kriminalne prevencije) ter naloge nadzorstvenih organov. Kljub zapisanim predvidevanjem za prihodnost je zanimanje za ekološko kriminologijo zamrlo za več kot 25 let. Ne prej kot v zadnjih petih letih, od leta 2007, v slovenskem prostoru lahko govorimo o ponovnem (prenovljenem) razvoju oziroma nadaljevanju razvoja ekološke kriminologije. Poleg prvih objav o organizirani ekološki kriminaliteti (Dobovšek in Goršek, 2007; Eman, 2010a; Klenovšek in Meško, 2011; Odar in Dobovšek, 2011) so se raziskovalci ukvarjali tudi z analizo odkritih pojavnih oblik kaznivih dejanj zoper okolje, oblikovali njihovo razvrstitev in poskusili definirati ekološko kriminaliteto in ekološko kriminologijo (Eman, 2008; Eman in Meško, 2009; Bučar-Ručman, 2009; Eman, Meško in Fields, 2009). Poleg tega je ves čas potekala aktualna razprava o družboslovnih in naravoslovnih vidikih različnih oblik ogrožanja okolja (Meško, Dimitrijević in Fields, 2011), o slovenski politiki varstva okolja (Sotlar, Tičar in Tominc, 2011) in primernih ukrepih situacijskega preprečevanja ekološke kriminalitete (Meško, Bančič, Eman in Fields, 2011). Pri pregledu literature, analizi podatkov in opravljenih raziskav so se pojavila različna vprašanja, kot je, ali ekološka kriminaliteta pomeni resno grožnjo (nacionalni in globalni) varnosti (Fritz, 2011; Mitar, 2011; Eman, 2010b). V zadnjem obdobju kriminološkega preučevanja okoljskih vprašanj je bil v Sloveniji zaznan prehod z osnovnih (na primer problem definiranja in zgodovinski razvoj) na bolj specifične teme in probleme, kot so poročanje medijev o ekološki kriminaliteti (Eman in Meško, 2011a), psihološki učinki onesnaženega okolja na človeka (Areh in Umek, 2011), pravno varstvo okolja (Rakar in Tičar, 2011; Eman in Meško, 2011b) in analiza kriminalnih žarišč z uporabo geografskih informacijskih sistemov (Eman, Meško in Ivančič, 2011). Vse naštetu potrjuje, da lahko govorimo o začetkih oblikovanja nove veje kriminologije v Sloveniji.

Vse do danes je bilo v slovenskem kriminološkem okolju ključni problem majhno zanimanje kriminologije za pojave ekološke kriminalitete. Pregled objav pokaže relativno hiter

¹² White (2008) je pri predlogu opredelitve izhajal iz problema povzročene okoljske škode (podnebne spremembe, odpadki, onesnaževanje, uničevanje biotske raznovrstnosti) in zatrjeval, da je treba razširiti obseg okoljskih vprašanj zaradi povečanja obsega transnacionalne ekološke kriminalitete (White, 2009). Raziskovanje v okviru globalne ekološke kriminologije temelji na dejstvu, da je treba uporabiti multidisciplinarni pristop in razviti nove tipologije okoljske škode. Poleg tega globalna ekološka kriminologija kot kriminalne opredeljuje različne oblike ogrožanja okolja, čeprav te v običajnih pogojih niso uvrščene med protipravna dejanja (White, 2010: 6).

¹³ Herbig in Joubert (2006) in White (2008) govorijo o povsem novi veji kriminologije, katere interesno področje vsaj deloma sovпада s področjem ekološke kriminologije. Kriminologija varstva okolja uporablja inter- in multidisciplinarni raziskovalni pristop pri razumevanju ekološke kriminalitete, okoljskega ogrožanja, nevarnosti in tveganja, ki so povezani z ekološko kriminaliteto ali so posledica te kriminalitete. Ponuja integracijo kriminologije z naravoslovnimi in drugimi družboslovnimi vedami, ki preučujejo oblike ogrožanja

okolja in tveganja, ter spodbuja znanost k analizi političnih, kulturnih, gospodarskih in socialnih vplivov na opredelitev pojma in obsega ekološke kriminalitete (Gibbs et al., 2010: 128).

razvoj okoljevarstvenega prava na eni strani ter izredno majhno zanimanje slovenskih kriminologov za preučevanje deviacij zoper okolje. Šele v zadnjih nekaj letih smo priča ponovnemu pisanju o ekološki kriminologiji kot novi znanstveni disciplini. Ko v slovenskem prostoru govorimo o ekološki kriminologiji, imamo v mislih vejo kriminologije oziroma *družboslovno vedo, ki uporablja multidisciplinarni in interdisciplinarni pristop pri preučevanju pojavov ekološke kriminalitete in njihovega nastanka, raziskovanju kaznivih dejanj zoper okolje, povzročene okoljske škode, razvoju okoljevarstvene zakonodaje in predpisov, ukrepov za zaščito okolja in družbenih odzivov na povzročene kršitve. Ekološka kriminologija je veliko več kot le razprava o okoljskih vprašanjih. Temelji na kritičnem kriminološkem prepričanju, da je treba okolje varovati kot eno izmed temeljnih človekovih dobrin in pravic. Namen raziskovanja ekološke kriminologije temelji na nalogi, da preuči znane oblike odklonskega vedenja zoper okolje in njihov nastanek. Pri tem upošteva dinamiko med človekom in okoljem, še posebej človeško vedenje do enega ali več elementov okolja. Poleg tega jo zanimajo tudi ljudje kot storilci kaznivih dejanj zoper okolje, okolje in ljudje kot žrtve ter metode preprečevanja kriminalitete.*

Čeprav je v vsaki državi razvoj ekološke kriminologije potekal po drugačnem vzorcu, njen predmet v osnovi ostaja isti; to so deviacije zoper okolje, najsi bo to na individualni, lokalni, regionalni, nacionalni ali globalni ravni. Smo šele na začetku razvoja nove veje kriminologije, ki pušča za sabo mnoga nedorečena vprašanja, prav tako pa se vzporedno z nenehnim družbenim razvojem in tehnološkim napredkom sooča z novimi izzivi in vprašanji, na katere poskuša najti ustrezen odgovor. Opisani proces se dogaja tudi v Sloveniji, kjer so predmet preučevanja ekološke kriminologije različni že dobro znani »izzivi« in tudi nekateri popolnoma novi, kot je prikazano v nadaljevanju.

3 Ekološka kriminologija v slovenskem prostoru

Vse od začetkov zanimanja kriminologije za ekološko kriminaliteto v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja do danes se tako imenovano področje preučevanja ekološke kriminologije počasi oblikuje in širi. Ker gre za razmeroma mlado vejo kriminologije, se še vedno poraja ogromno vprašanj. Poleg problema enotne definicije ekološke kriminologije in ekološke kriminalitete kot njenega predmeta preučevanja sta vroč predmet razprave že omenjeni razvoj in še posebej izvor ekološke kriminologije. Vse to je poleg številnih drugih razlogov (nova in nerazvita veja kriminologije, nejasne ločnice med družboslovjem in naravoslovjem, vdor novih idej in teorij idr.) povzročilo razmeroma majhno zanimanje kriminologov za področje ekološke kriminalitete in njihovo zadržano, včasih tudi pred javnostjo skrito razmišljanje o tovrstni problematiki. V

slovenskem prostoru so poleg že izpostavljenih problemov poimenovanja in definiranja pogost predmet kriminoloških razprav tudi nove oblike ekološke kriminalitete in škoda, ki jo ta povzroči. Sem spadajo storilci in žrtve ekološke kriminalitete, oblikovanje kazenskih sankcij in odzivanje družbe na pojave ekološke kriminalitete, oblike preprečevanja ekološke kriminalitete in izstopajoča multidisciplinarnost področja. Vsako področje ima svoje posebnosti in odpira nova vprašanja, kot je prikazano v nadaljevanju. V primerjavi z Anglijo, Združenimi državami Amerike in Avstralijo je ekološka kriminologija v Sloveniji šele na začetku razvoja, približno dve desetletji za vodilnimi na tem področju, od katerih se učimo. Nedvomno pa poteka razvoj od samega začetka naprej pri nas precej hitreje, kot se je to dogajalo v vodilnih državah. Slovenija je, kar zadeva zanimanje za ekološko kriminaliteto in razvoj ekološke kriminologije, nekje na meji med skupino srednjeevropskih držav, kot so Nemčija, Italija in Avstrija, ki področje usmerjeno razvijajo, kar potrjujejo tudi povabila za sodelovanje v raziskovalnih projektih, in na vrhu lestvice skupine tranzicijskih držav, ki o razvoju nove veje kriminologije šele razpravljajo ali pa so na samem začetku razvoja ekološke kriminologije.

3.1 Problem definiranja ekološke kriminologije

V prejšnjem desetletju smo bili priča številnim razpravam kriminologov o tem, kako imenovati vejo kriminologije, ki se ukvarja s preučevanjem kriminalitete zoper okolje kot družbenim in individualnim pojavom. Med kriminologi od začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja poteka razprava o poimenovanju nove veje kriminologije, pri čemer sta v ospredju dva predloga: ekološka oziroma okoljska kriminologija (angl. *environmental criminology*) in zelena kriminologija (angl. *green criminology*). Diskusija o primernosti poimenovanja je poleg že obstoječih nejasnosti vnesla še nova nasprotovanja, kar otežuje normalen razvoj nove veje kriminologije. Pri tem je treba opozoriti na razlikovanje med dvema pomembnima poimenovanjema kriminologije, pri katerih prihaja do napačnega interpretiranja in razumevanja. Prisoten je problem »zamenjave« pomena pojmov ekološka kriminologija in okoljska kriminologija. Tovrstno poimenovanje v Sloveniji ni tako velik problem, kot se je pojavil v angleško govorečih državah, kjer ima termin »*environmental criminology*« dva različna pomena, saj pomeni tako okoljska kot tudi ekološka kriminologija, zaradi česar je Lynch (1990), da bi se izognil zmešnjavi, uvedel termin »*green criminology*«. ¹⁴ Vendar lahko tudi pri nas nepoznavalec področja kriminologije omenjeni pojem iz-

¹⁴ Potem ko je Lynch (1990) leta 1900 prvi v kriminološke razprave uvedel pojem »*zelenakriminologija*« (prinaszana kot ekološka kriminologija), so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja britanski kriminologi (Groobridge, 1998; South 1998) iz diskusij o kriminoloških

menično prevaja in uporablja povsem narobe. Slovenski prevod termina »environmental criminology« je lahko okoljska kriminologija in ekološka kriminologija, pri čemer razlikujemo dve različni veji kriminologije. Ker je bil v slovenskem prostoru termin okoljska kriminologija¹⁵ že zaseden in termin zelena kriminologija zveni nekoliko preveč neznanstveno ter deluje tudi politično »obarvano«, smo za poimenovanje nove veje kriminologije izbrali termin ekološka kriminologija.

Kar zadeva problem definiranja ekološke kriminologije v svetu, lahko spremljamo razprave tujih kriminologov, ki razpravljajo o ponovni rabi termina okoljska kriminologija (angl. environmental criminology), prvotno postavljenega na področje preprečevanja kriminalitete z oblikovanjem okolja, oziroma o njegovi zamenjavi sedaj uporabljanega termina »green criminology«. Tovrstna terminološka problematika za slovensko okolje ni tako zelo pomembna, saj je ločnica med pojmom okoljska kriminologija in ekološka kriminologija dovolj jasna. Pa vendarle posameznik, ki se s področjem ekološke kriminologije bolj podrobno ne ukvarja, zelo hitro zamenja oba pojma, saj pojem okolje veliko prej poveže z okoljsko kriminologijo kakor pa z ekološko kriminologijo. Zaradi naštetih razlogov se med slovenskimi kriminologi poraja vprašanje prezgodnjega poskusa utemeljitve termina ekološka kriminologija in ekološka ali okoljska kriminaliteta pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, dokler razprave o tem v svetu še vedno potekajo.

3.2 Pojem ekološke kriminalitete in problem enotnega definiranja

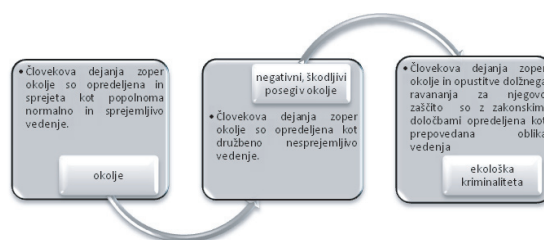
Razhajanja okrog pojma ekološke oziroma okoljske kriminalitete niso le teoretične narave. Poleg razhajanja okrog enotnega poimenovanja jih povzročajo različni kriminalnopolitični koncepti, saj se interesi držav glede pravnega varstva okolja lahko zelo razlikujejo.¹⁶ Prav tako se tipologije socialne politike v (post)industrijskih družbah razlikujejo in v današnjem času globalizacije se je skoraj nemogoče izogniti mednarodnim dimenzijam življenja, zaradi česar je samostojnost oblikovanja politike varstva okolja pri posameznih državah omejena.

študijah o ekološki kriminaliteti, katere povzročitelji so bogati in vplivni ljudje, razvili predlog o oblikovanju »zeleno kriminologije« kot družboslovne vede oziroma veje kriminologije, katere predmet preučevanja je kriminaliteta zoper okolje.

¹⁵ Okoljska kriminologija je veja kriminologije, ki se ukvarja z oblikovanjem okolja z namenom preprečevanja kriminalitete. Brantingham in Brantingham (1981) izpostavljata označevanje kriminalnih žarišč na zemljevidih, prav tako pa je okoljska kriminologija tesno povezana s situacijsko kriminalno prevencijo.

¹⁶ Medtem ko sodobne države z urejenim gospodarskim sistemom težijo k varovanju okolja z instrumenti kazenskega prava, pa je v manj razvitih državah in nekaterih državah v tranziciji ekološka (gospodarska) kriminaliteta *de facto* legalizirana oblika. V pravnih

Nedvomno dandanes ekološka kriminaliteta pomeni enega izmed večjih sodobnih izzivov za pravno teorijo in prakso, kriminologijo, sociologijo, ekologijo, kriminalistiko, viktimologijo, kriminalno prevencijo in druge vede, katerih predmet zanimanja se dotakne področja ogrožanja in/ali varstva okolja. Multidisciplinarnost področja in prekrivanje področja preučevanja posameznih družboslovnih in naravoslovnih ved vodita v nejasno razlikovanje med področji. Prav tako različno pojmovanje in pravna opredelitev ekološke kriminalitete v svetu in pri nas povzročata težave pri razmejevanju faz v procesu nastanka deviacij zoper okolje. Z drugimi besedami, meje med okoljem, čezmernimi posegi v okolje, ki povzročajo poškodovanje okolja (angl. environmental harm), in ekološko kriminaliteto so zbrisane, nejasne in se med državami tudi razlikujejo. Nekoč »normalno« početje je danes pravno regulirano in določeno, za kršitev pa je predpisana sankcija. Sam proces nastanka ekološke kriminalitete, z vidika vrednotenja primernosti človekovega vedenja do okolja, je mogoče prikazati tudi grafično:

Shema 1: Proces nastanka ekološke kriminalitete

Kot pojmovanje ekološke kriminalitete so se razvile različne definicije. Ekološka kriminaliteta, tako kot druge vrste kriminalitete, ni ekskluzivni pravni pojem. Z njenim preučevanjem se ukvarjajo tudi druge vede, kar ji daje multidisciplinarni značaj. Izhajajoč iz opisov ekološke kriminalitete tujih (Lynch, 1990; Clifford, 1998; Situ in Emmons, 2000; Siegel, 2001; White, 2009; Elliott, 2009) in domačih (Pečar, 1981; Eman, 2008; Bučar-Ručman, 2009; Klenovšek in Meško, 2011; Dobovšek, Praček in Petrovič, 2011) avtorjev ter prevladujoče pravne opredelitve v slovenskem prostoru,¹⁷ ekološko kriminaliteto lahko opredelimo kot *vsako začasno ali trajno pravno opredeljeno odklonsko ravnanje ali opustitev dolžnega ravnanja, opredeljeno in definirano kot*

sistemih teh držav po večini obstajajo kazniva dejanja zoper okolje in kazenskopravno varstvo okolja, vendar ne enega ne drugega pristojni organi ne (z)morejo ali nečesto uveljavljati. Moderna kriminologija v takih primerih govori o »normalizaciji kriminalnega« (Selinšek, 2006: 223).

¹⁷ V Sloveniji prevladuje pravna opredelitev področja varstva in deviacij zoper okolje, na katero se opirajo posamezni avtorji (na primer Selinšek, 2003; Dežman, 2004; Viler Kovačič, 2007; Eman in Meško, 2011a).

deviantno z (nad)nacionalno zakonodajo, ki povzroča kakršno koli obliko škode (umetno spremembo, poslabšanje, breme, propadanje ali uničenje) enemu ali več od skupaj osmih elementov okolja (zrak, voda, prst, mineralne snovi, človek, živali, rastline, mikroorganizmi) ali prekine za okolje značilne naravne spremembe. Storilec je lahko kdor koli izmed nas (podjetja ali korporacije, interesne skupine, posamezniki, država itd). Posebnost ekološke kriminalitete so žrtve, ker so poleg okolja ali neposredno preko okolja (biotskih in abiotskih naravnih elementov) ogroženi tudi ljudje.

Problem enotnega definiranja pojma ekološke kriminalitete ima osnove v različnem pojmovanju (na primer kriminaliteta okolja, ekocid, zeleni zločini) in dejstvu, da gre pri ekološki kriminaliteti za zelo raznolike pojave, ki jih je težko zajeti v enotno definicijo.¹⁸ Tako razhajanje v določanju osnovnega poimenovanja pojma se samo še prenaša in nadaljuje tudi v delitvi kriminalitete in pri opredelitvi pravnega varstva okolja ter ustvarja možnosti za pomanjkljivo kazenskoopravno ureditev izpostavljene problematike. Vzroki za razhajanja pri definiranju so različni; od teoretičnih in pojmovnih razlik do političnih konceptov zaradi različnih interesov posameznih držav, v zadnjem obdobju pa je najpogosteje izpostavljen problem globalizacije človeške družbe. Ker se je dandanes zelo težko izogniti vplivu mednarodnih dimenzij življenja in zato tudi škodovanju okolja, je pri oblikovanju definicij ekološke kriminalitete treba upoštevati obe posebnosti ter se jima pri iskanju rešitev prilagoditi. Do danes nobena posamezna definicija ekološke kriminalitete še ni prevladala ali bila splošno sprejeta.

Problematika opredelitve pojmov ekološke kriminalitete najpogosteje izhaja iz množice različnih teoretskih pristopov k definiranju pojmov, pri čemer v sodobnem družboslovju, kamor prištevamo tudi kriminologijo, izstopajo klasični in sodobni pristopi definiranja pojmov. Z inkriminacijo pojavov zoper okolje je za kriminologijo nastalo novo področje delovanja. To je drugačno od preteklega preučevanja, saj gre za novo odklonkost, ki ogroža posebej zavarovane dobrine na poseben način, in za drugačno vzročnost (Pečar, 1981: 41). Sociološka definicija pojma kriminalitete razširja bolj od opredelitve kazenskega prava¹⁹ in pojem ekološke kriminalitete razširja na nesocialno obnašanje v celoti (Žnidaršič – Kranjc, 1998: 201). Tako bi s

sociološkega zornega kota med ekološko kriminaliteto prišteli vsako obliko vedenja, ki ni v skladu z okoljevarstvenimi normami določene družbe (družbeno nesprejemljivo vedenje, čeprav morda ni v nasprotju s pravnimi določili) (na shemi 1 zgoraj).

Različne vede s preučevanjem ekološke kriminalitete s pomočjo razprav skušajo priti do odgovorov na porajajoča se vprašanja, opredeliti osnovne pojme in jih smiselno razvrstiti. Čeprav nehote, pri tem zelo hitro pride do različnega pojmovanja enakih stvari, kar ustvarja podvajanje in zmedo. Pri vseh nadaljnjih opredelitvah je treba možnost prekrivanja in podvajanja upoštevati ter se ji izogniti. Življenje ogrožajoča lastnost ali posledica ekološke kriminalitete (uničevanje človeku in drugim bitjem življenjsko pomembnega naravnega okolja) je vedno bolj v ospredju. Pri tem se v slovenskem prostoru poraja še problem poimenovanja ekološke ali okoljske kriminalitete, na kar so raziskovalci že opozarjali: »O tem, da se področje varstvoslovnih vidikov varstva okolja v Sloveniji šele razvija, priča tudi problem nedorečene terminologije. Zataknilo se je že pri pojmu ekološka ali okoljska kriminaliteta, pri čemer smo ugotovili, da se v slovenskem prostoru oba termina pojavljata približno enako pogosto. Razprava o tem, kateri termin je primernejši, pa nedvomno potrebuje veliko več časa in prostora ter argumentirane razprave.« (Umek in Eman, 2011: 3.)

3.3 Pojavne oblike ekološke kriminalitete

Okolje je med seboj povezan sistem, zato se tudi dejanja ekološke kriminalitete med posameznimi deli sistema prepletajo. Čeprav ima vsaka vrsta ekološke kriminalitete svoje posebnosti in je določena z različno, sebi lastno kombinacijo (kriminoloških) teorij, ne moremo potegniti natančne razmejitve in se izogniti medsebojni povezanosti in vplivom. Delitev ekološke kriminalitete in razvrščanje v tipologije, poleg organiziranosti in preglednosti, ponuja tudi možnost primerjave na državni ali mednarodni ravni. Poleg tega jih lahko uporabimo tudi pri spopadanju z ekološko kriminaliteto in preprečevanju te kriminalitete. Različni poskusi shematske delitve ekološke kriminalitete v veliki meri ponujajo podobne predloge, le različno pojmovanje enakega pojava ali različna podrobnost razčlenitve posameznega pojava vzbujata občutek večje raznovrstnosti in večje množičnosti pojava ekološke kriminalitete, kot pa to dejansko je. Del korporacijske ekološke kriminalitete je podjetniška ekološka kriminaliteta, sem pa lahko prištejemo tudi kriminaliteto ogrožanja zaposlenih v podjetjih. Organizirana ekološka kriminaliteta je »nadgradnja« ekološke kriminalitete kot take, saj gre za izkoriščanje dejanske situacije (na primer problem odpadkov ipd.) zgolj z namenom doseganja dobičkov. Zasebno oziroma zasebniško ekološko kriminaliteto, kot jo je definiral Pečar (1981), danes pojmuje tudi kot ekološko kriminaliteto posameznika, pri čemer pa je zelo težko postaviti jasne ločnice od drugih vrst

¹⁸ Ekološka kriminaliteta je kompleksen pojav, tesno povezan s tehničnim razvojem, zato nastajajo vedno nove oblike in je preiskovanje navadno dolgotrajno in zapleteno. Ekološka kriminaliteta je neopazna pri storitvi in jo je zato težje odkrivati, prav tako pa se med posameznimi državami zelo razlikuje; kolektivnost in anonimnost žrtev povzroča, da je dojemanje oškodovanosti dokaj abstraktno in nedoločno; nekatera dejanja so storjena pri opravljanju poklica ali gospodarske dejavnosti; na področju ekologije so meje med zakonitim in nezakonitim pogosto nejasne.

¹⁹ Kazensko pravo kot kriminaliteto opredeli vsa dejanja, ki so v nasprotju s pravnimi normami (Selinšek, 2006: 224).

ekološke kriminalitete. Tako kot ljudje v svojem življenju igrajo različne vloge, lahko tudi posameznik postane storilec več različnih oblik ekološke kriminalitete. Če smo popolnoma iskreni, pa je za vsakim dejanjem ekološke kriminalitete vedno v ozadju človek kot posameznik, saj nobena korporacija ni sama sposobna storiti kaznivega dejanja zoper okolje.

Za uporabno in utemeljeno delitev pojavnih oblik (ekološke) kriminalitete je zelo pomembna sistematična delitev kriterijev. V slovenskem prostoru zaznane oblike ekološke kriminalitete glede na to, kdo je storilec, izhajajoč iz delitve Sita in Emmons (2000), lahko razvrstimo v naslednjo delitev: ekološka kriminaliteta posameznika;²⁰ ekološka kriminaliteta bogatih in vplivnih;²¹ ekološka kriminaliteta posameznih (interesnih) skupin;²² in ekološka kriminaliteta države oziroma vladajoče oblasti.²³ Hitro spreminjanje oblik in pravne opredelitve kriminalitete zoper okolje vnaša spremembe v primarne fenomenološke sheme. Ena takih oblik je tudi organizirana ekološka kriminaliteta. Ta izstopa predvsem zato, ker omogoča zelo velike dobičke. Organizirana ekološka kriminaliteta ima lastnosti posebnega tipa poslovne organizacije (tako imenovano organizirano kriminalno podjetništvo) in načrtno prodira v podjetništvo na posameznih področjih, predvsem s korupcijo in zastraševanjem, po drugi strani pa s ponujanjem priložnosti za bogatenje.²⁴

²⁰ Gre za majhna, čeprav lahko enako škodljiva dejanja, ki so posledica pomanjkljivih sociokulturnih vrednot in navad ter odraz osebnosti posameznika, pri čemer pa ni moč v celoti izključiti imperativa dobička, čeprav je ta zelo majhen (glej Pečar (1981) in Eman (2008)).

²¹ Sem uvrščamo korporacijsko in podjetniško ekološko kriminaliteto, kriminaliteto ogrožanja zaposlenih in ilegalno (industrijsko) onesnaževanje (glej Situ in Emmons (2001) in Eman (2008)).

²² V to skupino uvrščamo škodljiva ravnanja zoper okolje, ki jih povzročijo posamezne skupine in institucije s svojo dejavnostjo (na primer svetlobno onesnaževanje zaradi razsvetljavanja kulturnih spomenikov in zgradb, onesnaževanje s hrupom zaradi organizacije prireditve idr.).

²³ Ekološka kriminaliteta države je v Sloveniji redko prisotna v dejansko vidni obliki (vojaške operacije idr.), je pa veliko bolj mogoča v obliki kaznivega dejanja opustitve dolžnega ravnanja, ko država kot lastnica ali nadzornica »spregleda« kršitve in zavestno ogroža svoje državljane (glej Pečar (1997) in Eman (2008)).

²⁴ Ekološka kriminaliteta je postala zanimiva za organizirane kriminalne skupine predvsem zaradi možnosti velikih zaslužkov in zaradi necelovite urejenosti kazenskopravnega varstva okolja, ki se še vedno spreminja. Watson (2005: 207) opozarja, da je precejšnji del organizirane ekološke kriminalitete visoko organizirana in zelo profitna dejavnost. Ker lahko storilci organizirane ekološke kriminalitete ustvarjajo znatne profite ob minimalnih tveganjih, kriminalne skupine v njej vidijo izredne »poslovne« možnosti. Situ in Emmons (2000: 69) opisujeta kriminalne organizacije kot tipične korporacije, ki so se infiltrirale v množico ekološko občutljivih področij (vej industrije) in zdaj zakrivajo znaten delež dejanj ekološke kriminalitete.

Posebnost Slovenije ostaja njena prostorska umeščenost v območje prehoda med zahodno in vzhodno Evropo ter mejo med severom in jugom, zaradi česar je znana kot tranzitna država organiziranih kriminalnih skupin, ki »dragoceni tovor« na našem ozemlju zgolj skladiščijo, najpogosteje pa ga zgolj prepeljejo skozi državo. Poleg ilegalnega trgovanja z živalskimi in rastlinskimi vrstami, ilegalnega trgovanja z ozonu škodljivimi substancami, nevarnimi kemikalijami in škodljivimi pesticidi, ilegalnega transporta in odmetavanja različnih vrst strupenih, radioaktivnih in drugih odpadkov ter trgovanja z njimi, ilegalnega sekanja dreves in trgovanja z lesom ter ilegalnega odlaganja odpadnih olj in drugih odpadkov v morje je za Slovenijo zelo značilno ilegalno izkoriščanje mineralnih surovin, kjer gre večinoma za izkope surovin brez ustreznih dovoljenj (med gradnjo (avto)cest) in površinske kope.

Kriminologe zanimajo razlogi za storitve kaznivega dejanja ekološke kriminalitete oziroma kako velik mora biti dobiček, tako imenovani »cost benefit«, da odtehta tveganje. Prav tako pa se kriminologi posvečajo iskanju oblik preprečevanja ekološke kriminalitete (Meško et al., 2011) ter smiselnosti oziroma učinkovitosti klasičnih kazenskih sankcij v primeru (organizirane) ekološke kriminalitete.²⁵ Tuje študije kažejo (Faure in Visser, 2003; O'Connor, 2006) jasno potrebo po iskanju novih, tako imenovanih specifičnih kazenskih sankcij, kot sta odprava nastale škode ter medijska objava obsojbe storilca in prisojene kazni.

3.4 Ekološka kriminologija kot sociologija pravnega varstva okolja

Pojem okolja se obravnava kot zbir objektov,²⁶ ki jih je treba zavarovati pred uničenjem, poškodovanjem, onesnaževanjem ali drugimi neželenimi in nedovoljenimi posegi (Šinkovec, 1986: 157–158). Pravo je zadnje zakonsko dolo-

²⁵ Rezultati kriminoloških študij (Faure in Visser, 2003; O'Connor, 2006) kažejo, da je v večini primerov zastrašujoč vpliv kazenskih sankcij za dejanja ekološke kriminalitete nizek. Izkazalo se je, da nizka verjetnost odkritja storitve, kombinirana z relativno nizkimi sankcijami in kaznimi, povečuje pesimizem glede učinkovitosti okoljskega kazenskega prava. Prav tako organizirana ekološka kriminaliteta in njeno delovanje v obliki pravnih entitet sesuvata uporabnost tradicionalnih nemonetarnih sankcij, kot je zaporna kazen ipd., saj pravne osebe ne moreš strpati v zapor. Faure in Visser (2003: 25) predlagata odmik od klasičnih kazenskih sankcij in prehod na tako imenovane specifične sankcije, kot na primer očiščenje onesnaženega območja, odprava nastale škode, medijska objava obsojbe storilca in prisojene kazni (angl. »naming and shaming«).

²⁶ Šinkovec (1986) s pojmom objekti opiše pravzaprav elemente, ki okolje sestavljajo oziroma so del njega (zrak, voda, prst in mineralne snovi, ki sestavljajo tla, hrana in krma ter živali in rastline idr.).

čeno orodje, po katerem človek pri varovanju okolja poseže. Dežman (2004) opozarja, da je temeljna funkcija sodobnega kazenskega prava v varstvu pred najnevarnejšimi oblikami odklonskega vedenja v družbi. Poznamo več oblik pravnega varstva okolja: upravnopravno, civilnopravno ter kazensko-pravno. Slednje določa najstrožje kazni in nastopi v skladu z njegovo represivnostjo po načelu *ultima ratio*, ko vsa druga pravna sredstva odpovedo. Zaradi tega kazenskopravni sistem igra pomembno vlogo pri odzivanju na pojave ekološke kriminalitete, saj dosledno izvrševanje kazenskega pregona zagotavlja določeno varstvo okolja. Prav tako je pomembno sodelovanje posameznih družboslovnih ved s kazensko-pravnim sistemom, njihovo preučevanje in obravnavanje posameznih oblik ekološke kriminalitete. Družboslovne vede, še posebej z vidika preučevanja, opazovanja in raziskovanja, so pomemben sestavni del učinkovitega odzivanja na pojave ekološke kriminalitete in njihove posledice.

Posebnost ekoloških kaznivih dejanj je v tem, da gre za relativno novo področje delovanja in novo odklonskost, ki se še vedno nenehno spreminja. Tukaj so na poseben način ogrožene posebej varovane dobrine. Prav tako je škoda pri teh dejanjih pogosto zelo velika, žrtve pa so velikokrat neznane oziroma pozabljene. V Sloveniji se na področju kazensko-pravnega varstva okolja še vedno soočamo z razvijajočo se pravno zakonodajo na področju ekološke kriminalitete ter žal še vedno pomanjkljivo pravno prakso.²⁷ V Sloveniji spremljamo proces sistemizacije (kazensko)pravnega varstva okolja. Velik vpliv na sam proces imajo določbe Evropske unije, ki uvajajo natančno, podrobno in učinkovito urejeno pravno varstvo okolja na vseh ravneh. Nekoliko se zatika le pri implementaciji in izvajanju posameznih določb, saj je velikokrat potrebno spreminjanje nacionalne zakonodaje z namenom zadoščanja določbam organov Unije. Kar zadeva kazensko-pravno varstvo okolja, so nedoločena terminologija, blanketna narava kazensko-pravnih določil varstva okolja in s tem povezana težavnost dokazovanja protipravnosti storjenega dejanja zoper okolje elementi, ki najbolj izstopajo. Na eni strani sta tako imenovana evropeizacija in globalizacija okoljevarstvenih standardov s strani Unije brez spremljajočega učinkovitega uveljavljanja in izvajanja sankcij (posledično v državah članicah prihaja do prenasičenosti pravnih norm in težav pri implementaciji), na drugi strani, v praksi, je značilna deregulacija sistema sankcioniranja v državah članicah. Pokazalo se je, da je izvajanje kazenskih sankcij na evropskem ozemlju v praksi skrajno

neučinkovito, kjer še posebej izstopa pravno varstvo okolja. Tako imenovani pojav *placebo zakonodaje*,²⁸ ki je v ospredju razprav in dogajanja na politični sceni za dobo legislature vlade ali nižjih političnih ravni, v resnici pa ne varuje tistih vrednot, za katere je bila namenjena in ki bi jih morala varovati, je na ravni EU in tudi držav članic treba čim prej preseči in odpraviti. V Sloveniji zaradi procesa sistemizacije pravnega varstva okolja in njegovega spreminjanja tako na nacionalni ravni kot tudi po določilih direktiv EU zelo težko govorimo o zastrašujočem vplivu kazenskih sankcij za dejanja ekološke kriminalitete. Tudi o (ne)uporabnosti nemonetarnih kazni, kot je zaporna kazen, ne moremo govoriti, saj smo šele letos, avgusta 2011, dočakali prvo zaporno kazen za kaznivo dejanje zoper okolje, prostor in naravne dobrine (kaznivo dejanje mučenja živali).²⁹ Zgolj predvidevamo lahko, da bo tudi v Sloveniji nizka verjetnost odkritja storitve, kombinirana z relativno nizkimi sankcijami in kaznimi, vplivala na povečano stopnjo pesimizma glede učinkovitosti kazensko-pravnega prava. Da do tega ne pride, lahko že zdaj, ko smo v procesu sistemizacije pravnega varstva okolja, na podlagi izkušenj tujih držav, ob pogoju pravnega prenosa sprememb, oblikujemo kazensko-pravno varstvo tako, da odpravimo slabosti, ki so jih identificirale tuje države, ter onemogočimo neželeno nemoč kazensko-pravnega varstva okolja v Sloveniji.

Izpostavljeni procesi oblikovanja kazensko-pravnega varstva okolja nedvomno vplivajo na kriminološko preučevanje procesa nastanka in razvoja kazenskih sankcij ter družbenih odzivov na povzročene kršitve zoper okolje. Poleg pomembnejših sodne prakse se kriminologi v slovenskem prostoru soočajo tudi z nizkim številom pravnomočnih obsodb storilcev, kar nedvomno otežuje kriminološke, penološke in viktimološke študije ekološke kriminalitete.

3.5 Žrtve ekološke kriminalitete

Po mnenju Kennedyja in Sacca (1998) je viktimizacija zaradi ekološke kriminalitete ena izmed osrednjih tem zanimanja v okviru kriminologije. Posebnost ekološke kriminalitete je, da so poleg ali neposredno preko okolja žrtve tudi ljudje (primarna in sekundarna žrtev). Poleg tega je varstvo pravic živali trend zadnjega desetletja, ki je aktualen tudi v Sloveniji. Kar zadeva problematiko žrtev ekološke kriminalitete, so v

²⁷ Pomanjkljiva sodna praksa in majhno število precedenčnih sodb lahko, kot je navajal že Pečar (1981: 39), posledično vodita do neupoštevanja prava, nedoslednosti v odkrivanju, procesiranju in sojenju ter neupravičeno nizke izrečene kazni za ekološka kazniva dejanja. Posameznih pomanjkljivosti ni rešilo niti usklajevanje slovenske zakonodaje z zakonodajo Evropske unije.

²⁸ Comte in Krämer (2004) namenoma uporabita izraz *placebo zakonodaja*, ki je sprejeta zaradi političnih razlogov, vendar potem skoraj nikoli implementirana, še manj izvajana tako na ravni Unije kot tudi na nacionalni ravni držav članic.

²⁹ Za kaznivo dejanje mučenja živali je bila na koprskem okrajnem sodišču lastniku psa 24. avgusta 2011 izrečena enomesečna zaporna kazen (Bakal, 2011).

ospredju še vedno vprašanja, kdo je ogrožen, kdo je žrtev in koga dejansko lahko štejemo med žrtve ekološke kriminalitete. Izpostavljeno vprašanje je zelo pogosto tema kriminoloških in socioloških ter tudi širših družboslovnih razprav (ali lahko med žrtve ekološke kriminalitete štejemo samo ljudi ali sem spadajo tudi druge skupine živih bitij). Druge osrednje teme razprav o žrtvah ekološke kriminalitete pa se nanašajo na problem tako imenovanega »okoljskega rasizma« (angl. environmental racism), ko so oblike povzročene okoljske škode (na primer onesnaževanje, odlaganje odpadkov, izčrpavanje naravnih virov) neenakomerno porazdeljene v geografskem in socialnem smislu (White, 2010: 25–26). Pogosta je gradnja za ljudi in okolje nevarnih tovarn in predelovalnic odpadkov v bližini revnejših sosesk ali v revnejših delih mesta, pri čemer so manjšinske skupnosti izključene iz procesa odločanja in ogrožene, saj so cene zemljišč in nepremičnin na onesnaženih območjih nizke (White, 2009; Kangaspunta in Marshall, 2009; Lynch in Stretsky, 2007).

V Sloveniji se s pojavom »okoljskega rasizma« na srečo še ne soočamo, je pa v zadnjih letih v porastu število demonstracij na odlagališčih odpadkov ter protestov civilnih iniciativ, ki opozarjajo na nepravilnosti posameznih družb (na primer Tenetiše, Lafarge Cement, Kemiplas, Salonit Anhovo, Seaway). Izpostavljeni primeri viktimizacije so pogosto povezani s kriminaliteto države, kjer država zaradi lastnih interesov in dobička ne ukrepa, da bi zaščitila državljane, ter tako postane storilec ekološke kriminalitete (v Sloveniji tudi kot lastnica nekaterih industrijskih objektov) in aktivno prispeva k viktimizaciji. Toda na drugi strani je država največkrat edini predlagatelj sprememb in dopolnitev zakonodaje o varovanju okolja in hkrati največji promotor okoljske pravičnosti ter z njo povezanega varovanja človekovih pravic in varstva okolja. Zaradi tega je zelo pomemben vidik viktimizacije pri ekološki kriminaliteti oblikovanje (okoljske in socialne) politike, ki v primeru viktimizacije omogoča uveljavitev pravnih sredstev za zaščito žrtev in povračilo povzročene škode (Burns et al., 2008: 185). Slednje ni le problem viktimologije in kriminologije, ampak problem sodobne družbe, povezan z njeno ozaveščenostjo in pravico do zdravega življenjskega okolja.

3.6 Preprečevanje ekološke kriminalitete

Oblike ekološke kriminalitete se razlikujejo, zato so potrebni tudi različni odzivi. Reaktivni odzivi zgolj reagirajo na že povzročeno okoljsko škodo in jo poskusijo sanirati. Proaktivni odzivi pa poskušajo ekološko kriminaliteto preprečevati, da do storitve kaznivega dejanja in povzročitve okoljske škode ne pride. White (2008b: 2) poudarja, da bi moralo preprečevanje ekološke kriminalitete temeljiti na modelu, usmerjenem v reševanje problemov. Če kriminologija želi biti uspešna pri preprečevanju ekološke kriminalitete, mora po-

dročje okolja podrobno poznati.³⁰ Ravno posebnosti ekološke kriminalitete, njene oblike in značilnosti so eden od glavnih razlogov za vedno pogostejše zanimanje kriminologov in uporabo metod situacijske metode za preprečevanje ekološke kriminalitete (Wellsmith, 2010; White, 2010), kar potrjujejo tudi objave (Wellsmith, 2008; Schneider, 2008; Leimieux in Clarke, 2009; Meško et al., 2011). Metode situacijskega preprečevanja kriminalitete v skladu s Hughesovo (1998: 20) klasifikacijo spadajo v skupino primarne prevencije, zato se osredotočajo na kriminaliteto in situacije, v katerih do storitve kaznivih dejanj pride, ne pa toliko na storilca (Meško et al., 2011: 45).³¹ To pojasnimo s tem, da teorija o situacijskem preprečevanju temelji na ideji, da so situacije bolj predvidljive kot posamezniki (Weisburd, 1997: 8).

Na področju preprečevanja ekološke kriminalitete predstavlja uporaba tehnik situacijskega preprečevanja novost, ki se je že izkazala za uporabno in uspešno. Vendar pa se je pri primerih ekološke kriminalitete treba zavedati pomena uporabe usmerjene analize izbranega problema ter možnosti pomanjkanja potrebnih podatkov pri posameznih oblikah kriminalitete, ki jo je težko odkrivati in še težje dokazovati. Brez osnovnih podatkov analiza primerov ekološke kriminalitete ni mogoča, to pa je ključnega pomena za podrobno analizo, določitev ustrezne metode prevencije in izbiro najprimernejših odzivov. Slednje kaže na to, da kriminologijo glede preprečevanja ekološke kriminalitete čaka še veliko odprtih vprašanj.

3.7 Ekološka kriminologija in vpliv na oblikovanje javne politike (»public criminology«)

Oblike ekološke kriminalitete so različne, zato se tudi oblike okoljskih groženj nacionalni varnosti razlikujejo, ne le glede

³⁰ Pristopi in metode za preprečevanje ekološke kriminalitete morajo upoštevati naslednje cilje (White, 2008b): 1) opredelitev problema ekološke kriminalitete in povzročene okoljske škode; 2) preprečevanje in previdnost; 3) prilagajanje odzivov obravnavanemu področju ekološke kriminalitete; 4) problem premeščanja ekološke kriminalitete; ter 5) problem prevladovanja že uporabljenih pristopov (tako imenovana »politics of knowing«).

³¹ Meško s sodelavci (2011: 63) poudarja, da prenos tehnik situacijskega preprečevanja kriminalitete na področje ekološke kriminalitete zahteva uporabo metode refleksije ter osnovna načela preprečevanja kriminalitete in pet teorij, ki jih opisujejo Ronald Clarke, mojster situacijskega preprečevanja kriminalitete, in njegovi kolegi: teorija situacijskega preprečevanja kriminalitete (Clarke, 1992); teorija racionalne izbire (Keel, 1997; Cornish in Clarke, 1986); teorija rutinskih dejavnosti (Cohen in Felson, 1979); teorija nadzora (Hirshi, 1969); in teorija življenjskega sloga (Beiderman in Reiss, 1976). Vsekakor pa je v prvi vrsti potrebna učinkovita krepitev skrbništva nad okoljem, pri čemer izstopa razmerje med nadzornikom in nadzirancem.

na pogostnost, ampak tudi glede na intenzivnost in nevarnost. Zaradi tega so načini za obvladovanje in reševanje problemov okoljskega ogrožanja varnosti različni ter vključujejo študije obravnavanega področja ekološke kriminalitete. Prav bi bilo, da bi vse pomembnejše odločitve na nacionalni ravni temeljile na predhodni analizi stanja in posameznih izkušenj, vendar na žalost največkrat ni tako. Glavni problem ekološke kriminalitete je v tem, da praviloma ne vpliva neposredno na varnost državljana ali države, ampak dejanja in posledice ekološke kriminalitete posredno rušijo ravnovesje v okolju in s tem ogrožajo varnost. Sodobna družba se sooča z ekološko kriminaliteto kot eno izmed resnih oblik ogrožanja varnosti. Upoštevajoč Prezljevo (2010) klasifikacijo varnostnih groženj,³² ekološka kriminaliteta spada med oblike namernega ogrožanja varnosti posameznika in države. Uvrščamo jo med okoljske dejavnike ogrožanja varnosti. Nezakonito in čezmerno izčrpavanje in degradacija naravnih virov sta privedla do pomanjkanja naravnih virov in posledično do krize pri zagotavljanju življenjsko pomembnih naravnih virov (voda, čist zrak, mineralne snovi, energetski viri). Že »nedolžna« nesreča v tovarni, jedrski elektrarni ali, na primer, na tankerju lahko povzroči pravo ekološko katastrofo in ogrozi stabilnost države. Poleg tega lahko posamezne ekološke katastrofe ogrožajo tudi več državah nankrat, kot se je to zgodilo oktobra 2010 v Ajki na Madžarskem, ko je onesnaženje Donave segalo vse do Črnega morja. V tem in drugih primerih je uničenje ogromno, obnova dolgotrajna, vrnitev v prvotno naravno stanje pa največkrat ni več mogoča. Posledice, ki jih ekološka kriminaliteta povzroči, je mogoče zaslediti pri vseh osmih elementih naravnega okolja, še posebej pomembni pa so voda, zrak, rodovitna prst in mineralne rudnine ter biotska raznovrstnost. Nedvomno je naravno ravnovesje ključnega pomena za ohranjanje življenja.

Gre za specifično vprašanje, vendar zaradi multidisciplinarnosti področja ogrožanja (in varstva) okolja poseže tudi v kriminološke vode, saj se v primeru namernega množičnega uničenja oziroma ekocida ali primeru ekoterorizma pojavlja vprašanje razlogov za tovrstno početje. Še bolj v ospredje je postavljena vloga ekološke kriminologije, kot tako imenovane »public criminology«, pri vplivu na javno politiko oziroma njenem oblikovanju, tako zaradi področja ekološke kriminalitete, ki ga preučuje, kot tudi zaradi splošnega prizadevanja, da bi odločitve na nacionalni ravni temeljile na predhodni analizi stanja in rezultatih študij.³³ Loader in Sparks (2010) pri

tem opozorita na vplive periodično aktualnih tem, kot je tudi politika podnebnih sprememb, širše okoljska politika, ki diskurz ponese tudi na področje kaznovanja kriminalitete zoper okolje kot nove oblike kriminalitete ter vključuje kriminologe v oblikovanje kriminalitetne politike.³⁴ Pri oblikovanju kriminalitetne politike pa ne smemo pozabiti na pomen in vlogo medijev. Tudi v Sloveniji mediji včasih svoje sekundarne vloge o ozaveščanju javnosti ne jemljejo dovolj resno, zlasti v zvezi s primeri ekološke kriminalitete in varstva okolja. Drug problem je težka konceptualizacija ekološke kriminalitete in razumevanje javnosti, da gre za obliko kriminalitete, ki je lahko nevarna prav toliko kot običajne oblike kriminalitete ali še bolj, zato bi tesno sodelovanje ekoloških kriminologov in novinarjev moralo postati ustaljena praksa. Z drugimi besedami, ekološka kriminologija naj bi sprejela tudi posamezne lastnosti tako imenovane kriminologije oblikovanja medijskih novic (angl. news-making criminology), ki bi skrbelo za pravilno in resnično poročanje o ekološki kriminaliteti.

4 Razprava – ekološka kriminologija danes in jutri

Ekološka kriminaliteta je problem sodobne družbe, ki dobesedno kliče po odzivu in rešitvah. Nobeno drugo področje v primerjavi z varstvom okolja ne vključuje in ne združuje tako širokega kroga naravoslovnih in družboslovnih ved ter tako velikega števila strokovnjakov. Mednarodne, ali bolje rečeno, globalne razsežnosti ogrožajočih posledic počasi, vendar vztrajno prodirajo v vsak del človekovega življenja. V zadnjih treh desetletjih smo priča razvoju ekološke kriminologije in povečanemu obsegu raziskovanja pojavov ekološke kriminalitete. Kljub temu pa, kot poudarja White (2003: 293), »[p]osameznik ne more kar izbirati določene okoljske problematike in od nje pričakovati, da bo izpolnjevala vse vidike kriminološke teorije in prakse«. V realnem svetu je ravno obratno; ekološka kriminologija se prilagaja porajajočim se pojavom odklonskosti zoper okolje. Kot se skozi obdobja spreminja ekološka kriminaliteta, se temu primerno prilagaja tudi ekološka kriminologija. Za kriminologijo današnje dobe je še posebej značilno

nalitetne oziroma kaznovalne politike. Podobno se dogaja tudi danes oziroma v nasprotju s preteklostjo: 1) danes govorimo o razvejani mreži državnih in zunanjih akterjev in agencij, ki se ukvarjajo z varnostjo ter vplivajo na oblikovanje kriminalitetne politike; 2) danes tako kriminaliteta kot tudi nadzorstvo delujeta transnacionalno; in 3) danes so kriminaliteta in kriminalitetne politike redno izpostavljene pozornosti »mainstream« medijev, kar je osrednjega pomena za usodo obeh, še posebej zaradi vpliva penalnega populizma, ki obdaja skoraj vsako razpravo o kriminaliteti in kaznovanju.

³⁴ Velikokrat sta bolj kakor znanje in raziskovalne ugotovitve kriminologov pomembna njihov sloves in ime, predlogi sprememb in rešitev, ki jih podajo, pa so kljub zaprosilom za sodelovanje spregledani.

³² Prezlj (2010: 149) našteje tri kategorije varnostnih groženj: 1) naravne oblike ogrožanja (naravne nesreče); 2) namerno ogrožanje (na primer kriminal, terorizem); in 3) nenamerne grožnje (napake pri uporabi tehnologije).

³³ Loader in Sparks (2010) poudarjata, da je bila kriminologija v vsej zgodovini pogosto v neposredni bližini države in njenih političnih potreb ter je velikokrat posredno vplivala na oblikovanje krimi-

njeno zanimanje za normativno vedenje, žrtve kriminalitete ter področje pravičnosti in človekovih pravic, poudarjanje pomena neenakosti, moči in politike v procesu kriminalizacije, prevzemanje na dokazih temelječe kriminalitetne politike, usmerjene v preprečevanje in nadzorovanje nezakonitega vedenja, ter dejstvo, da kriminologija zelo hitro postaja vedno bolj mednarodna in globalizirana (Kangasputra in Marshall, 2009), kar je osrednja tema razprav med kriminologi. Vse to kaže nove trende na področju kriminologije, ki ponujajo nove teme (kot je ekološka kriminaliteta) ter vodijo kriminologijo v nove delitve in v sodelovanje z drugimi vedami.

Kriminologija tako kot druge družboslovne vede sledi načelom znanstvenega raziskovanja. Nenehno spreminjanje pojavnih oblik ekološke kriminalitete se odraža v širitvah njenih delitev ter predstavlja potrebo po nenehnem spremljanju in dopolnjevanju že obstoječih tipologij ali oblikovanju novih. Zgodovinski pregled razvoja ved, ki so se ukvarjale s pojavom ekološke kriminalitete, pokaže, da se te med seboj prepletajo in prekrivajo, kar se odraža tudi pri kriminoloških in drugih teorijah, s katerimi kriminologi in drugi razlagajo ta pojav. Preoblikovati in dopolniti je treba posamezne teorije ter jih nadgraditi z dobrimi spoznanji nekaterih drugih teorij.³⁵ Nadaljnji razvoj področja potrebuje povezovanje in sodelovanje med različnimi vedami in teorijami ter vključitev sprejemanja in upoštevanja ekoloških meja in parametrov kolektivne človeške dejavnosti.

Ekološka kriminologija je družboslovna veda, ki upoablja multidisciplinarni pristop pri preučevanju pojavov in procesov nastanka ekološke kriminalitete, povzročene okoljske škode, razvoju okoljevarstvene zakonodaje in predpisov, ukrepov za zaščito okolja in družbenih odzivov na povzročene kršitve. Ekološka kriminologija je veliko več kot le razprava o okoljskih vprašanjih, saj ima zaradi multidisciplinarnosti predmeta svojega preučevanja tudi lastnosti *kritične kriminologije*, iz katere pravzaprav izhaja, ko je treba opozoriti na kršitve človekovih pravic in ogrožanje okolja, tako imenovane »moderne« *kriminologije*, saj se ukvarja s trenutno aktualnim področjem, ki se ga zaveda širša javnost oziroma celotna družba,³⁶ *kriminologije oblikovanja javne politike* (tako ime-

novane public criminology), saj aktivno sodeluje pri pripravi programov kriminalitetne politike in spodbuja udejstvovanje kriminologov s prakso, v družbenih dejavnostih in predstavljanje njihovega raziskovalnega dela na strokovnih in znanstvenih posvetih, ter *kriminologije oblikovanja medijskih novic* (tako imenovane »news-making criminology«), ki v dobi prevlade mainstream medijev skrbi za resnično medijsko poročanje in s tem povezano informiranje ter ozaveščanje javnosti. Ekološka kriminologija v okviru svojega dela ter s spoznanji in predlogi vpliva tudi na kreiranje politike do ekološke problematike, kamor uvrščamo tako kriminalitetno politiko kot tudi politiko (varstva) okolja.

Vsekakor gre po štirih desetletjih dolgem razvoju za višek na področju ekološke kriminologije, ki ga spremljamo tudi v slovenskem prostoru, saj ekološka kriminologija prodira v vse sfere človekovega življenja, ki ogrožajo in so ogrožene zaradi pojavov ekološke kriminalitete in posledično uničenega okolja. Ekološka kriminologija v Sloveniji ohranja pozicijo »moderne« oziroma nove veje kriminologije, vpliva na nove teme kriminološkega preučevanja in spodbuja razvoj kriminologije v tem delu sveta. Ekološka kriminaliteta je specifična, ker na področje kriminologije vnese multidisciplinarnost in vpliva na to, da kriminologija pogleda izza lastnih okvirjev, sodeluje z drugimi vedami ter se še naprej razvija in sproti objavlja svoje ugotovitve, obvešča javnost, izobražuje in ozavešča ter tako prispeva k varstvu okolja.

Literatura

1. Areh, I., Umek, P. (2011). Psihološki učinki onesnaženega okolja. *Varstvoslovje*, 13(1), str. 30–38.
2. Bakal, O. (2011). Koper: izrekli prvo zaporno kazen za mučenje živali v Sloveniji. *Delo*, 24. avgust 2011. Pridobljeno 23. oktobra 2011 na <http://www.delo.si/novice/kronika/koper-izrekli-prvo-zaporno-kazen-za-mucenje-zivali-v-sloveniji.html>.
3. Biderman, A. D., in Reiss, J. R. (1976). On exploring the "Dark Figure" of crime. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 374(1), str. 1–15.
4. Brack, D. (2002). Combating International Environmental Crime. *Global Environmental Change*, 12(2), str. 143–147.
5. Brantingham, P. J., Brantingham, P. L. (1981). *Environmental criminology*. Beverly Hills: Sage.
6. Bučar-Ručman, A. (2009). Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(2), str. 118–130.
7. Burns, R. G., Lynch, M. J., in Stretesky, P. (2008). *Environmental Law, Crime, and Justice*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
8. Carrabine, E., Lee, M., Plummer, K., South, N., Iganski, P. (2004). *The Greening of Criminology. Criminology: A Sociological Introduction*. London: Routledge.
9. Clarke, R. (1992). Introduction. V: R. Clarke (ur.), *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, str. 3–38. New York: Harrow & Heston.

³⁵ Dandanes teorije ne morejo več obstati samo znotraj človeške vrste ter se primarno ukvarjati samo s preučevanjem človeških (socioloških) odnosov in pojavov. Področje tovrstnega raziskovanja se v okviru ekološke kriminologije razširja na celotno okolje (žrtve ekološke kriminalitete niso samo ljudje), kar je treba upoštevati tudi pri oblikovanju novih ali dopolnjevanju obstoječih kriminoloških teorij o ekološki kriminaliteti.

³⁶ Kot tako imenovana *moderna kriminologija* (Selinšek, 2006) se ubada s problemi poskusov »normalizacije kriminalnega«, kar zadeva izkoriščanje dobička na račun izkoriščanja okolja.

10. Clifford, M. (ur.) (1998). **Environmental Crime: Enforcement, Policy, and Social Responsibility**. Gaithersburg, Md.: Aspen Publishers.
11. Clifford, M., Edwards, T. D. (1998). Defining 'Environmental Crime'. V: M. Clifford (ur.) **Environmental crime: enforcement, policy, and social responsibility**, str. 121–145. Gaithersburg, Md.: Aspen Publishers.
12. Cohen, L. E., Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. **American Sociological Review**, 44(4), str. 588–608.
13. Comte, F., in Krämer, L. (ur.) (2004). **Environmental crime in Europe: Rules of sanctions**. Groningen: Europa Law Publishing.
14. Cornish, D., in Clarke, R. V. (1986). Introduction. V: D. Cornish in R. V. Clarke (ur.), **The Reasoning Criminal**, str. 1–16. New York: Springer-Verlag.
15. Aktualni problemi kriminalitete politike v Sloveniji. **Podjetje in delo**, 33(6/7), 1640–1651.
16. Dežman, Z. (2004). Nekaj kritičnih pogledov na novi model slovenskega kazenskega postopka. Dnevi slovenskih pravnikov 2004. **Podjetje in delo**, 30(6/7), str. 1575–1589.
17. Dobovšek, B., Goršek, J. (2007). Ekološka kriminaliteta – ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst. **Varstvoslovje**, 9(1/2), str. 47–57.
18. Dobovšek, B., Praček, R., in Petrovič, B. (2011). Preiskovanje kraja onesnaženja okolja. **Varstvoslovje**, 13(1), str. 39–52.
19. Elliott, L. (2009). Combating Transnational Environmental Crime: 'Joined Up' Thinking About Transnational Networks. V: K. Kangaspunta in I. H. Marshall (ur.), **Eco-Crime and Justice: Essays on Environmental Crime**, str. 55–77. Torino: UNICRI.
20. Eman, K. (2008). Uvod v fenomenološko analizo ekološke kriminalitete. **Varstvoslovje**, 10(1), str. 220–239.
21. Eman, K. (2010a). Organizirana ekološka kriminaliteta – nekoč teoretični pojem, danes preteče dejstvo. V: **Zbornik 3. konference kazenskega prava in kriminologije 2010**, str. 95–104. Ljubljana: GV založba.
22. Eman, K. (2010b). Novi »stari« varnostni izzivi – 23. letni simpozij ACUNS, 3.–5. junij 2010, Dunaj, Avstrija. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 61(3), str. 344–345.
23. Eman, K., Meško, G. (2009). Ekološka kriminologija – poskus opredelitve in razprava. **Varstvoslovje**, 11(3), str. 357–381.
24. Eman, K., Meško, G. (2011a). Media reporting about environmental crime in the Republic of Slovenia. V: **International Scientific Conference Security in the Post-conflict (Western) Balkans, Transition and Challenges Faced by the Republic of Macedonia: Book of Abstracts**, 27.–28. maj 2011, Ohrid, str. 12. Skopje: Faculty of Security.
25. Eman, K., Meško, G. (2011b). The issues of the protection of the environment through criminal law in the Republic of Slovenia. V: **International Scientific Conference Security in the Post-conflict (Western) Balkans, Transition and Challenges Faced by the Republic of Macedonia: Book of Abstracts**, 27.–28. maj 2011, Ohrid, str. 13. Skopje: Faculty of Security.
26. Eman, K., Meško, G., Fields, C. B. (2009). Crimes Against the Environment - Green Criminology and Research Challenges in Slovenia. **Varstvoslovje**, 11(4), str. 574–592.
27. Eman, K., Meško, G., Ivančič, D. (2011). Ekološka kriminaliteta v Pomurju. **12. dnevi varstvoslovja: Zbornik**. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
28. E-svet – E-družba (2010). **10 največjih ekoloških katastrof na svetu**. Pridobljeno 11. oktobra 2011 na <http://dne.enna.com/E-svet/E-druzba/10-najvecjih-ekoloskih-katastrof-vseh-casov.html>.
29. Faure, M. G., in Visser, M. (2003). **Law and Economics on Environmental Crime: a Survey**. Pridobljeno 10. maja 2008 na http://www.hertig.ethz.ch/LE_2004_files/Papers/Faure_Environmental_Crime.pdf.
30. Fritz, M. (2011). Okolje kot dejavnik (ne)stabilnosti. **Varstvoslovje**, 13(1), str. 72–83.
31. Gibbs, C., Gore, M. L., McGarrell, E. F., in Rivers III, L. (2010). Introducing Conservation Criminology Towards Interdisciplinary Scholarship on Environmental Crimes and Risks. **The British Journal of Criminology**, 50(1), str. 124–144.
32. Groombridge, N. (1998). Masculinities and Crime against the Environment. **Theoretical Criminology**, 2(2), str. 249–267.
33. Halsey, M., White, R. (1998). Crime, Ecophilosophy and Environmental Harm. **Theoretical Criminology** 2(3), str. 345–371.
34. Herbig, F. J. W., in Joubert, S. J. (2006). Criminological Semantics: Conservation Criminology – Vision or Vagary? **Acta Criminologica**, 19, str. 88–103.
35. Hren, K., et al. (2011). **Sloveniji za 20. rojstni dan: slovenski statistiki**. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 12. septembra 2011 na <http://www.stat.si/Brdo2011/doc/SLO-20-let.pdf>; http://www.hertig.ethz.ch/LE_2004_files/Papers/Faure_Environmental_Crime.pdf.
36. Hughes, G. (1998). **Understanding Crime Prevention: Social Control, Risk and Late Modernity**. Buckingham: Open University Press.
37. Kangaspunta K., Marshall, I. H. (ur.) (2009). **Eco-Crime and Justice: Essays on Environmental Crime**. Turin: UNICRI.
38. Keel, R. O. (1997). **Rational Choice and Deterrence Theory**. Pridobljeno 10. maja 2010 na <http://www.umsl.edu/~keelr/200/ratchoc.html>.
39. Kennedy, L. W., in Sacco, V. (1998). **Crime Victims in Context**. Los Angeles: Roxbury Publishing.
40. Klenovšek, A., in Meško, G. (2011). Kriminološki vidiki mednarodne trgovine z odpadki. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 62(1), str. 50–63.
41. Lemieux, A. M., in Clarke, R. V. (2009). The International Ban on Ivory Sales and Its Effects on Elephant Poaching in Africa. **British Journal of Criminology**, 49(4), str. 451–471.
42. Loader, I., in Sparks, R. (2010). **Public Criminology?** London: Routledge.
43. Lynch, M. (1990). The greening of criminology: a perspective for the 1990's. **The Critical Criminologist**, 2, str. 11–12.
44. Lynch, M. L., Stretesky, P. (2007). Green criminology in the United States. V: P. Beirne in N. South (ur.), **Issues in green criminology: confronting harms against environments, humanity and other animals**, str. 217–238. Cullompton: Willan Pub.
45. Meško, G., Bančič, K., Eman, K., in Fields, C. B. (2011). Situational crime-prevention measures to environmental threats. V: G. Meško, D. Dimitrijevič in C. B. Fields (ur.), **Understanding and Managing Threats to the Environment in South Eastern Europe**, str. 41–67. Dordrecht: Springer.
46. Meško, G., Dimitrijevič, D., in Fields, C. B. (ur.) (2011). **Understanding and Managing Threats to the Environment in South Eastern Europe**. Dordrecht: Springer.
47. Mitar, M. (2011). Nekatere dileme v razmerjih med varstvom okolja in varnostjo sodobne družbe. **Varstvoslovje**, 13(1), str. 20–29.
48. O'Connor, S. (2006). **Environmental Threat, Environmental Crime Salience, and Social Control** (Doktorsko delo). Florida, College of Criminology and Criminal Justice, Florida State University.
49. Odar, V., Dobovšek, B. (2011). Organizirana ekološka kriminaliteta. **Varstvoslovje**, 13(1), str. 53–71.

50. Pečar, J. (1981). Ekološka kriminaliteta in kriminologija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 34(1), str. 33–45.
51. Pečar, J. (1996). Podjetniška kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 3, str. 203–212.
52. Pečar, J. (1997). Kriminal države – splošni kriminološki pogledi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(1), str. 1–10.
53. Prezelj, I. (2010). Koncept kritične infrastrukture. V: I. Prezelj (ur.), *Kritična infrastruktura v Sloveniji*, str. 9–27. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
54. Rakar, L., Tičar, B. (2011). Nekatera vprašanja upravnopravnega varstva okolja v Republiki Sloveniji. *Varstvoslovje*, 13(1), str. 5–19.
55. Selinšek, L. (2003). Kazenskopravno varstvo okolja in naravnih dobrin – izziv ali nuja? *Pravnik*, 58(9–12), str. 651–672.
56. Selinšek, L. (2006). *Gospodarsko kazensko pravo*. Ljubljana: GV Založba.
57. Siegel, L. J. (2001). White-Collar and Organized Crime. V: S. Horne (ur.), *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*, str. 123–146. Wadsworth: Thomson Learning.
58. Situ, Y., Emmons, D. (2000). *Environmental crime. The Criminal Justice System's Role in Protecting Environment*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
59. Sotlar, A., Tičar, B., Tominc, B. (2011). Slovenian Environmental Policy Analysis: From Institutional Declarations to Instrumental Legal Regulation. V: G. Meško, D. Dimitrijević in C. B. Fields (ur.), *Understanding and Managing Threats to the Environment in South Eastern Europe*, str. 11–39. Dordrecht: Springer.
60. South, N. (1998). A Green Field for Criminology?: A Proposal for a Perspective. *Theoretical Criminology* 2(2), str. 211–233.
61. Šinkovec, J. (1986). *Splošno o varstvu okolja*. Ljubljana: Delavska skupnost.
62. Umek, P., in Eman, K. (2011). Uvodnik. *Varstvoslovje*, 13(1), str. 3–4.
63. Viler Kovačič, A. (2007). Spremembe ZVO. *Pravna praksa*, 26(44), str. 17–18.
64. Watson, M. (2005). Organised Crime and the Environment: the British Experience. *European Environmental Law Review*, avgust/september, str. 207–213.
65. Weisburd, D. (1997). *Reorienting Crime Prevention Research and Policy: From the Causes of Criminality to the Context of Crime. Research Report*. Washington, DC: National Institute of Justice, U.S. Department of Justice.
66. Wellsmith, M. (2008). *Controlling Trade in Endangered Species: A Role for Crime Prevention?* British Society of Criminology Conference, July 2008. Huddersfield: University of Huddersfield.
67. White, R. (2003). Environmental Issues and the Criminological Imagination. *Theoretical Criminology*, 7(4), str. 483–506.
68. White, R. (2008). *Crimes Against Nature: environmental criminology and ecological justice*. Cullompton: Willan Pub.
69. White, R. (2009). *Environmental Crime: A Reader*. Cullompton: Willan Publishing.
70. White, R. (2010). Environmental Victims and Resistance to State Crime through Transnational Activism. *Social Justice*, 36(3), str. 46–60.
71. Zakon o varstvu okolja (uradno prečiščeno besedilo) [ZVO-1-UPB1]. (2006). *Uradni list RS*, št. 39/2006, 66/2006, 112/2006, 70/2008, 108/2009.
72. Žnidaršič-Kranjc, A. (1998). Nekaj izhodišč o gospodarski kriminaliteti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 40(2), str. 198–204.

Environmental crime in criminology: the development of a new branch of criminology in Slovenia

Katja Eman, Junior Researcher, Assistant Lecturer in Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

The aim of the paper is to place environmental crime within criminology and to define green criminology. This new field of research had already aroused the interest of criminologists several decades ago but has only been formulated into an integral discipline in the last twenty years. However, discussions about current issues of the environment, environmental threats and protection have been taking place both in Slovenia and elsewhere in the world for several decades. Since the development of green criminology has rarely been documented, the aim of the contribution is to analyse what is going on in this field. The findings indicate that this new branch of criminology has also been slowly but steadily developing and progressing in Slovenia, too, in spite of efforts to find appropriate definitions of its basic concepts. Green criminology, which is adapting to the needs of contemporary society and has accordingly become rapidly ever more international and globalized, attributes major importance in the process of criminalisation to the role of inequality, power and politics; it increases interest in victimization and violations of human rights, and tries to find and develop various forms of crime prevention. All this has an impact on the emergence of new trends in the field of criminology. The social engagement of criminologists, their research into environmental crime and their cooperation with practice have an impact on the further development of criminology within this discipline and on collaboration with other disciplines. Criminologists in this way exercise an important influence on the very development of green criminology and also on the formulation of environmental protection policies.

Key words: criminology, environmental crime, green criminology, environmental protection

UDC: 504 : 343.3/.7 + 343.9